

SPORTINĖS VEIKLOS SUTARTIES TEISINĖ PRIGIMTIS

Arnas Paliukėnas

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto doktorantas

Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius

Tel. (+370 5) 236 61 71

El. paštas: arnas@paliukenas.lt

Lietuvos teisės aktuose ir teisės doktrinoje nėra aiškiai apibrėžta, kokiai teisės šakai reguliuoti priskirti remiantis sportinės veiklos sutartimi atsirandančius santykius, todėl straipsnyje lyginamuoju aspektu analizuojama kai kurių užsienio valstybių praktika šioje srityje. Straipsnyje remiantis teisės aktais, teismų praktika ir teisės doktrina analizuojamas sportinės veiklos sutarties pobūdis, t. y. kokios teisės šakos teisės normos reguliuoja šia sutartimi tarp profesionalaus sportininko ir sporto klubo atsirandančius teisinius santykius.

In Lithuanian legislature and law doctrine there is no explicitly defined to what branch of law regulation must be attributed regulation of the relationship resulting from the sportactivities contract. For this reason article gives a comparative analysis of some foreign countries practice in this area. The article, according to legislation, jurisprudence and legal doctrine discusses sport activities contract nature, t. e. what branch of law norms regulates arising between a professional athlete and sport club.

Įvadas

Sportas – tai viena iš svarbiausių visuomeninio gyvenimo sričių. Vystantis sporto santykiams, jiems darantis sudėtingesniems, atitinkamai sudėtingėja ir teisinis jų reguliavimas. Plačiai diskutuojama, kokios teisės šakos, t. y. darbo ar civilinės teisės, normas taikyti reguliuojant teisinius santykius, susiklosčiusius tarp profesionalaus sportininko ir sporto organizacijos.

Sportininko ir sporto organizacijos santykiai atsiranda remiantis sportinės veiklos sutartimi. Lietuvoje sportinės veiklos sutarties samprata ir pagrindinės sąlygos įtvirtintos Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatyme. Darbo kodekse ir

Civiliniame kodekse sportinės veiklos sutartis, jos požymiai ir sąlygos neįtvirtinti, todėl kyla klausimas, kokios teisės normos reguliuoja santykius, kylančius remiantis sportinės veiklos sutartimi, ir kokiai sutarčiai, t. y. darbo ar civilinei, priskirti šią sutartį? Aiškios, bendros pozicijos dėl sportinės veiklos sutarties pobūdžio Lietuvos teisės mokslo doktrinoje nėra, nes profesionalaus sporto klausimai joje nenauginėti, o teismų praktika šiuo klausimu labai nepastovi.

Ilgą laiką Lietuvos teismų praktikoje vyravo nuomonė, kad profesionalaus sportininko ir sporto organizacijos santykius reglamentuoja tik sportinės

veiklos sutartis, todėl darbo teisės aktai šiems santykiams netaikomi [35]. Tačiau praktika 2004 m. pasikeitė [36] ir iki 2011 m. teismų praktikoje buvo manoma, kad profesionalų sportininką ir sporto klubą sieja darbo santykiai, nes pagal Kūno kultūros ir sporto įstatymą profesionalusis sportininkas – tai sportininkas, kuris už pasiruošimą varžyboms ir dalyvavimą jose gauna darbo užmokestį, mokamą tos sporto organizacijos, su kuria sportininkas yra sudaręs sporto veiklos sutartį (kontraktą). Šis įstatymas suteikia profesionaliems sportininkams teisę steigti profesines sąjungas ir kt., t. y. išdėstytos aplinkybės, teismų nuomone, aiškiai rodo įstatymų leidėjo požiūrį į profesionalaus sportininko ir sporto organizacijos (klubo) kaip iš esmės į darbuotojo ir darbdavio teisinius santykius. Todėl tarp šalių sudaryto kontrakto sąlygos iš esmės turi visus darbo sutarčiai būdingus požymius ir jų santykiai turi būti reguliuojami darbo teisės aktais. Tačiau 2011 m. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2011 m. vasario 21 d. išnagrinėjęs civilinę bylą Nr. 3K-3-65/2011, pateikė išaiškinimus dėl sportinės veiklos sutarties prigimties ir nurodė, kad sportinės veiklos sutartis pagal jos sąlygas neprilyginta darbo sutarčiai, o pagal Lietuvos Respublikos įstatymus profesionalaus sporto santykiai nėra pripažįstami darbo santykiais, o laikomi atskira pagal sporto veiklos sutartis susiklostančių teisinių santykių rūšimi, reglamentuojama specialiojo Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo [37]. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kartu pripažino, kad sportinės veiklos sutartys turi ir darbo santykių požymių, kad tam tikrais atvejais šalys gali sukurti ir darbo santykius. Todėl šio straipsnio pirmoje dalyje analizuojamas

sportinės veiklos sutarties teisinis reglamentavimas statutinėje teisėje Italijoje, Slovakijoje, Vokietijoje, Ispanijoje, Švedijoje, Prancūzijoje, Rusijoje, Ukrainoje, PAR ir JAV, antroje dalyje – teisės doktrinoje vyraujanti nuomonė kai kuriose užsienio valstybėse, o trečiojoje – teismų praktika reguliuojant santykius, atsirandančius pagal sportinės veiklos sutartį, Anglijoje, Australijoje ir Europos Bendrijų Teisingumo Teisme (toliau – ETT).

Straipsnio tema yra originali, nauja ir aktuali, nes Lietuvoje iki šiol nebuvo nagrinėta, mokslinių tyrimų šiuo klausimu nebuvo atlikta, nors jie svarbūs, siekiant išsiaiškinti, ar tinkamai ši sutartis sureguliuota Lietuvoje. Darbe naudojami šie tyrimo metodai: analizės, gramatinis, sisteminis, loginis ir lyginamasis. Vyraujantis yra lyginamasis tyrimo metodas, nes juo lyginami užsienio valstybių teisės aktai, teisės doktrina ir teismų praktika.

1. Sportinės veiklos sutarčių teisinė prigimtis pagal užsienio valstybių teisę

Italijoje profesionalaus sporto santykius reglamentuoja 1981 m. kovo 23 d. įstatymas Nr. 91/81 [4] Pagal šio įstatymo nuostatas sportinė veikla laikoma pavaldžia užimtumo forma, o tam tikrais atvejais savarankiška veikla (savarankišku darbu) [8, p. 147]. Italijoje nors ir pripažįstama, kad sportininkas yra darbuotojas, jis laikomas specifiniu darbuotoju ir jam nėra taikomos visos darbuotojų teisės be išimties. Atsižvelgiant į darbo santykių sporto sektoriuje pobūdį ir ypatumus, teisės aktai leidžia nukrypti nuo kai kurių Darbuotojų teisių įstatymo Nr. 300/1970 nuostatų, t. y. nuo 1970 m. gegužės 20 d. Įstatymo Nr. 300 4, 5, 13, 18, 33 ir 34 straipsnių

ir 1966 m. liepos 15 d. įstatymo Nr. 604 1, 2, 3 ir 6 straipsnių. Pagal įstatymo Nr. 300/1970 4 straipsnį draudžiama įrengti bet kokias garso ir vaizdo prižiūros priemones darbuotojams seksti, tačiau, atsižvelgiant į tokios įrangos naudojimo akivaizdžius pranašumus sporto sektoriuje, tokia nuostata netaikoma [22, p. 31]. Netaikomas ir įstatymo Nr. 300/1970 5 straipsnis dėl darbuotojų sveikatos tikrinimų, kurių metu patikrinamas darbuotojų fizinis tinkamumas atlikti užduotį, nes nuo nuolatinių sveikatos patikrinimų priklauso klubo našumas ir sportininko sveikatos apsauga, todėl tokio straipsnio nuostatų netaikymas yra aiškiai abipusiai naudingas [9, p. 409]. Visa tai rodo, kad pagal sportinės veiklos sutartį atsiradę sportininko ir sporto klubo santykiai Italijoje laikomi darbo santykiais.

Slovakijoje 1997 m. buvo priimtas Fizinės kultūros įstatymas Nr. 288/1997. Tačiau šis teisės aktas yra nedidelis ir nesudėtingas, jame išvardytos viešosios įstaigos, atsakingos už kūno kultūrą ir sportą, nustatyta jų kompetencija ir valstybės pareiga remti sportininkus, reprezentuojančius Slovakijos Respubliką [26]. Slovakijos įstatymų leidėjas suvokė, kad praktiškai sportas apima daug daugiau svarbių sričių, tikrai ne vien valstybės paramą sportui, ir susidūrė su sunkiu uždaviniu – kaip sukurti sporto įstatymą, kuris išsamiai reglamentuotų teisinius santykius, atsirandančius vykdamt sportinę veiklą. 2000 m. Slovakijoje buvo parengtas Sporto įstatymo projektas, kurio 2 straipsnio (2) (b) dalyje profesionalus sportininkas apibrėžiamas kaip asmuo, kuris vykdo sportinę veiklą darbo santykių pagrindu, pagrįstą sporto sutartimi arba kaip laisvai samdomas asmuo. Šis projektas sukėlė labai daug nesutarimų

teisės mokslininkų tarpe, nes pagal Sporto įstatymo projektą buvo siūloma įtvirtinti nuostatą, kad darbo santykiai sukuriama profesionalaus sporto sutartimi. Įstatymo projekto 57 straipsnyje buvo siūloma įtvirtinti tam tikrus sporto sutarties sudarymo, jos trukmės, sutarties šalių teisių ir pareigų, padarinių, sutarties pažeidimo ir nutraukimo reikalavimus. Projekte numatyta santykiams tarp sporto klubo ir profesionalaus sportininko taikyti Darbo kodekso nuostatas, o sportinės veiklos sutartis iš esmės laikyti įprastomis darbo sutartimis su tam tikromis neesminėmis išimtimis. Pakeitimai, jų iniciatorių nuomone, buvo būtini, atsižvelgiant į specifinius santykius, susiklostančius tarp sporto klubų ir sportininkų profesionaliame sporte. Tačiau sporto administravimo ir valdymo subjektai minėtas pataisas sutiko skeptiškai. Sporto klubams kur kas naudingiau, kad jų santykius su profesionaliais sportininkais ir toliau reguliuotų privatinės teisės normos, todėl minėtas projektas nebuvo nepriimtas [26, p. 154–162].

Vokietijos, Ispanijos ir Švedijos nacionaliniuose teisės aktuose profesionalaus sportininko apibrėžimo nėra. Tačiau kai kurių autonominių Ispanijos regionų teisės aktuose profesionalus sportininkas apibrėžimas kaip asmuo, kurio pagrindinis pajamų šaltinis yra sporto veikla, kuria jis ir verčiasi siekdamas gauti pajamas. Vokietijoje ir Švedijoje profesionalius sportininkus ir sporto klubus sieja darbo sutartys, kurias reglamentuoja darbo kodeksai. Ispanijoje profesionalūs sportininkai gali būti ir darbuotojais, ir asmenimis, besiverčiančiais individualia veikla. Pagal Ispanijos darbo teisės aktų nuostatas, profesionalaus sportininko veikla turi atitikti keletą tokių kriterijų: pavaldumas, atlygintinu-

mas ir kt., kad sporto klubo ir sportininko santykiai būtų laikomi „specifiniais darbo santykiais“, kuriuos reguliuoja su darbdaviu sudaroma darbo sutartis. Jei profesionalaus sportininko veikla neatitinka šių kriterijų, sportininkas laikomas asmeniu, besiverčiančiu individualia veikla [28].

Vokietijos, Ispanijos ir Švedijos teisės aktuose numatyta, kad su profesionaliais sportininkais sudaromos terminuotos sporto sutartys, tačiau skiriasi jų sudarymo terminai. Švedijoje sporto sutartis pasirašoma laikantis darbo teisės normų, nuo vienerių iki trejų metų ir joje privalo būti numatyta sportininkų bendrieji išipareigojimai (lojalumas, diskrecija, dalyvavimas komandos veikloje, rėmimas, reklama ir kt.), darbo sutarties trukmė, pratęsimo ir pasibaigimo pagrindai, mokamų atostogų klausimai, sveikatos patikrinimai ir medicininiai testai, draudimas ir atlyginimas. Vokietijoje numatyta mažiau būtinų sportinės veiklos sutarties sąlygų ir jos apima tik bendruosius sutarties šalių išipareigojimus, išeitines išmokas ir atlyginimą bei premijas. Ispanijoje dalis sportinės veiklos sutarties turinio yra nustatoma kolektyvinėse sutartyse (standartinėje sutartyje), o individualioje sutartyje turi būti įtvirtintos sportininko bendrosios pareigos, sutarties trukmė, darbo valandos ir darbo užmokesčio dydis [28].

Prancūzijoje profesionalaus sportininko apibrėžimas yra įtvirtintas Nacionalinės kolektyvinės sporto sutarties 12–1 straipsnyje, kuriame numatyta, kad profesionalus sportininkas – tai sportine veikla besiverčiantis asmuo, kuris su sporto klubu saistomas „specifinės terminuotos darbo sutarties“. Profesionalaus sporto santykiams taikomos darbo įstatymų nuostatos, susijusios su specifine terminuota darbo sutarti-

mi. Sutarties turinį nustato Darbo kodeksas. Yra ir standartinės kai kurių sporto šakų (profesionalaus futbolo, regbio ir dviračių sporto) sutartys. Specifinė terminuota darbo sutartis yra pasirašoma vienam ar daugiau sporto sezonų. Sutarties trukmė negali viršyti penkių sporto sezonų. Remiantis Prancūzijos darbo įstatymais, darbo sutartyje su profesionaliu sportininku turi būti numatyta sutarties terminas, darbo valandos, medicininiai tyrimai, draudimas, darbo užmokestis ir sportininko teisė į atvaizdą [28].

Panašus teisinis reglamentavimas ir Rusijos Federacijoje. Šioje valstybėje profesionalūs sportininkai ir sporto klubai sudaro darbo sutartis. Šių sutarčių sudarymą ir kitus profesionalaus sporto darbo santykių ypatumus reglamentuoja Rusijos Federacijos darbo kodekso [2] 54.1 dalis „Sportininkų ir trenerių darbo reguliavimo ypatumai“. Rusijos Federacijos darbo kodekso 348.2 straipsnyje numatyta, kad pagal šalių susitarimą su sportininku gali būti sudaromos tiek terminuotos, tiek neterminuotos darbo sutartys.

Sportininko ir sporto organizacijos santykius Ukrainoje reglamentuoja 1993 m. gruodžio 24 d. Ukrainos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymas Nr. 3808 [3], taip pat Ukrainos Respublikos darbo kodeksas. Pagal Ukrainos darbo kodeksą, kontraktas, kurį sudaro sportininkas ir sporto klubas, yra specifinės formos darbo sutartis, kurios galiojimo terminą, šalių teises, pareigas, atsakomybę (tarp jų ir materialinę), materialinio aprūpinimo ir darbo organizavimą, kontrakto nutraukimą (ir išankstinį) šalys gali nusistatyti bendru šalių sutarimu [16, p. 55].

Darbo santykiais profesionalaus sportininko ir sporto organizacijos santykiai

laikomi ir Pietų Afrikos Respublikoje. Profesionalių žaidėjų ir sportininkų darbo santykiai Pietų Afrikos Respublikoje nėra reglamentuoti atskiru specialiu įstatymu kaip kad kitose valstybėse (pavyzdžiui, Italijoje, įstatymas Nr. 91 priimtas 1981 metais). Pietų Afrikos Respublikoje profesionalūs sportininkai apibrėžiami kaip komandinio sporto organizacijoje dirbantys darbuotojai, kurie gauna atlygį už sportą ir jiems yra taikomos darbo teisės aktų nuostatos. Profesionalių sportininkų santykiai su sporto klubais vertinami, atsižvelgiant į bendrai taikomus darbo teisės aktus. Profesionalai sportininkai nėra eliminuoti iš atitinkamų įstatymų, numatančių darbuotojų sąvokas, ir todėl paprastai laikomi jų darbdavių – klubų, sąjungų – darbuotojais, jiems taikomos darbo teisės aktų nuostatos [7, p. 243–248].

Visiškai kitokia situacija JAV, kuriose profesionalaus sporto santykių valstybė neregamentuoja. Čia profesionalūs sportininkai ir klubai sudaro standartines sutartis, pagal kurias sportininkas savo valia tampa sporto klubo nuosavybe, kitaip tariant „gyva preke“ [23, p. 127].

Standartinė sutartis (kontraktas) – tai pagrindinis dokumentas profesionaliame sporte, reguliuojantis sportininko ir komandos, klubo savininko tarpusavio santykius, t. y. nustato jų teises ir pareigas. Kontrakte paprastai nurodoma, kad sportininkas sutinka būti pasamdytas žaisti tam tikroje komandoje nustatytą laiką ir už tai gauti kontrakte apibrėžtą atlyginimą. Paprastai kontraktuose aptariama ne tik atlyginimas, bet ir tam tikros lengvatos – premija už pasirašytą kontraktą, tam tikrų kitos kompanijos akcijų įgijimas, vaikų mokslų apmokėjimas koledže ir kt. Be to, kontraktuose numatoma, kokias sportininko išlai-

das apmoka sporto klubas. Profesionalaus sporto kontraktai paprastai numato daugybę apribojimų, kurie yra draudžiami kitose verslo srityse ir gali prieštarauti ne tik darbo įstatymams, bet ir konstitucijai [27, p. 164–166]. Kalbant apie būtinas kontraktų sąlygas, jų formą ir kitus klausimus, būtina paminėti, kad jų neregamentuoja joks valstybės lygmeniu priimtas teisės aktas, o būtinąsias sportinės veiklos sutarties (šiuo atveju kontrakto) sąlygas paprastai nustato lygos.

Taigi JAV santykiai, susiklostantys tarp klubų savininkų ir profesionalių sportininkų, yra kitokio pobūdžio nei tarp darbuotojų, tarnautojų ar firmų savininkų kitose verslo srityse, t. y. jie yra grynai komerciniai, civiliniai, nors ir turi darbo santykiams būdingų požymių.

Apibendrinant darytina išvada, kad užsienio valstybėse nėra bendro sportinės veiklos sutarčių reglamentavimo modelio. Italijoje, Vokietijoje, Švedijoje, Prancūzijoje, Rusijoje, Ukrainoje, Pietų Afrikos Respublikoje sportinės veiklos sutarties pagrindu sportine veikla besiverčiantis profesionalus sportininkas laikomas darbuotoju, o sportinės veiklos sutartis – darbo sutartimi. Kiek kitokia praktika yra Ispanijoje, kurioje profesionalus sportininkas, atsižvelgiant į nustatytus kriterijus, gali būti laikomas tiek darbuotoju, tiek asmeniu, besiverčiančiu individualia veikla. JAV ir Slovakijoje, manytina, dėl stipraus sporto klubų lobizmo, iki šiol nėra priimta teisės akto, nustatančio profesionalių sportininkų statusą, todėl santykiams taikomos privatinės teisės normos. Valstybėse, kuriose pagal sportinės veiklos sutartį dirbantis sportininkas laikomas darbuotoju, darbo įstatymai šiems santykiams taikomi su išimtimis, atsižvelgiant į profesionalaus

sporto specifika. Be to, būtinašias sportinės veiklos sutarties sąlygas ir kitus sudarymo klausimus gali reguliuoti ir tarptautinės ir nacionalinės sporto organizacijos savo vietiniais teisės aktais, kurie yra privalomi visiems tos sporto šakos sporto klubams ir sportininkams.

2. Sportinės veiklos sutarčių teisinė prigimtis pagal užsienio valstybių teisės doktriną

Nėra vienodos pozicijos ir užsienio valstybių teisės doktrinoje. Pavyzdžiui, Italijos teisės mokslininko F. D'Harmant Francois teigimu, sportinės veiklos sutartimi profesionalus sportininkas, kaip ir kiekvienas kitas darbuotojas, įsipareigoja atlikti tam tikrą darbą pagal susitarimą su darbdaviu, t. y. susitaria atlikti tam tikrą darbo funkciją. Sportininkas, atlikdamas šias darbo funkcijas, laikosi vidinės sporto organizacijos tvarkos ir paklūsta darbdavio valiai, t. y. jis neturi savo veiksmų pasirinkimo laisvės, o tai nėra būdinga civiliniams teisiniams santykiams [11, p. 159].

Kitas Italijos atstovas G. De Silvestri mano, kad profesionalus sportas yra viena iš sporto rūšių, kuri pasižymi tik šiais sporto rūšiais būdingais požymiais, leidžiančiais profesionalų sportą vertinti kaip tam tikrą profesionalaus sportininko darbo veiklą, nustatančią profesionalaus sportininko teisinę padėtį. Profesionalus sportas pasižymi tik jam būdingais požymiais, kurių vienas iš svarbiausių yra tas, kad sportas sportininkui paprastai atneša dideles pajamas (sistemiškai mokamą atlyginimą nustatytu laiku, taip pat už gerus sportinius rezultatus mokamus priedus ir premijas). Profesionalus sportas – tai verslo sritis, kurios tikslas – sukurti ir parduoti sporto reginį ir gauti už tai didelį

pelną. Profesionalaus sporto federacijos, asociacijos, lygos, klubai yra sudėtingos verslo institucijos. Siekis gauti didelį pelną orientuoja profesionalaus sporto organizacijas sukurti visoms joms bendrą organizacinę ir ekonominę politiką, kurios rezultatas yra vienos ar kitos sporto šakos monopolizacija. Atsižvelgiant į šią profesionalaus sporto specifika, negalima tiesiogiai taikyti visų darbo įstatymų nuostatų, todėl jiems taikomos kai kurios įstatymų išlygos [14, p. 431].

Taigi Italijoje, kur profesionalus sportininkas prilyginamas darbuotojui, pripažįstama, jog sporto sritis yra labai specifinė, sportininkas turi ypatingą teisinį statusą, todėl įstatymų normos jo atžvilgiu taikomos atsižvelgiant į sporto sektoriaus ypatumus.

Nors Rusijos Federacijos darbo kodekso dalyje, įtvirtinančioje sportininkų darbo reguliavimo ypatumus, yra 12 straipsnių, reguliuojančių sportininkų darbo santykius, teisės doktrinoje nėra bendros nuomonės dėl sutarties tarp sportininko ir sporto klubo prigimties ir visas nuomones iš esmės galima susikirstyti į tris dideles grupes.

Pirmosios grupės mokslininkai – darbo teisės specialistai O. B. Želtovas [29, p. 33], A. F. Nurtdinova ir L. A. Čikanova [21, p. 102] teigia, kad profesionalaus sportininko ir sporto organizacijos santykius reguliuoja darbo teisė, kuri garantuoja sportininko teisių apsaugą. O civilinė teisė nėra socialiai orientuota, todėl praktikoje sutarčių laisvės principas dažnai nenaudingas darbuotojui. O. B. Želtovo manymu, darbo santykiai atsiranda sutarties pagrindu ir tik tuo atveju, kai darbdavys ir darbuotojas išreiškia tam tikrą valią ją sudaryti, t. y. jie sutartimi sulygsa dėl tam tikrų darbo sąlygų [29, p. 33]. Remdamiesi

tu, kas išdėstyta, šios teorijos šalininkai daro išvadą, kad tarp profesionalaus sportininko ir sporto organizacijos susiklosto santykiai, atitinkantys darbo pagal darbo sutartį santykius, t. y. pirmiau aptarti sportinės veiklos ypatumai patvirtina šių santykių darbinį pobūdį.

S. A. Tukmanovas teigia, kad profesionalių sportininkų darbo santykius patvirtina ir jų atliekamos funkcijos. Pagrindinę savo gyvenimo darbinės veiklos dalį sportininkas praleidžia treniruodamasis, ruošdamasis psichologiškai ir t. t. Varžybose sportininkai praleidžia kur kas mažiau laiko nei treniruojantis. Tam tikrais atvejais sportininkas gali būti ruošiamas tik tam, ištisis metus jam neleidžiama dalyvauti arba leidžiama dalyvauti tik itin svarbiose varžybose, tačiau visą šį laikotarpį ir nedalyvaujantis varžybose sportininkas gauna darbo užmokestį [27, p. 64].

Antrosios grupės mokslininkai – E. R. Martirosianas, D. R. Akopovas, L. V. Sannikova [5, p. 132; 18, p. 49; 23, p. 100] teigia, jog profesionalaus sportininko ir sporto organizacijos santykiai turėtų būti reguliuojami civilinės teisės, nes profesionalaus sportininko teisių ir pareigų apimtis gerokai skiriasi nuo pareigos atlikti tam tikros specialybės darbą pagal darbo sutartį. Be to, darbo teisės normos neužtikrina sporto organizacijos teisių apsaugos.

L. V. Sannikovos [24, p. 100] nuomone, civilinės teisės normų reguliuojama sportinės veiklos sutartis profesionaliam sportininkui teikia galimybę gauti daugiau lengvatų, nei tai leidžia numatyti darbo sutartis.

V. B. Miakonkovas, S. D. Altuchovas, I. J. Minajeva ir A. V. Tarakanovas teigia, kad profesionalus sportas – sutarčių sudarymas profesionaliame sporte, sportininkų

pasiekimų pirkimas–pardavimas. Tokių sutarčių preke gali būti rekordas kaip prekės ženklas ar sportininko vardas, turintis nemažą kainą ir duodantis didelį pelną [6, p. 10–16]. Todėl profesionalaus sportininko veikla iš esmės atitinka visus verslo požymius [20, p. 68].

Trečiosios grupės mokslininkai mano, kad sportinės veiklos sutarties normos apima ir darbo sutarties sąlygas, ir civilinės sutarties sąlygas, t. y. ją galima laikyti mišria arba netipine. A. B. Kanunnikovas ir S. A. Kanunnikovas teigia, kad teisės aktuose vartojami terminai „sportininko pareigos“ ir „kiti išpareigojimai“, kurių turi laikytis sportininkas ir sporto organizacija, leidžia daryti išvadą, kad sportinės veiklos sutartyje turi būti įtvirtinti tiek darbo teisės, tiek civilinės teisės reguliuojami išpareigojimai [15].

E. B. Chochlovas mano, kad profesionalaus sportininko darbas pasižymi kur kas didesniu savarankiškumu nei kitų darbuotojų, o sportinės veiklos sutartyje numatytos teisės ir pareigos yra daug platesnės, todėl, reguliuojant profesionalaus sportininko ir sporto organizacijos darbo santykius, iš dalies gali būti taikomos ir civilinės teisės normos [30, p. 49]. Tačiau mišrių sutarčių atveju, t. y. sutarčių, reglamentuojamų ir darbo, ir civilinės teisės normų, sumaišymas gali lemti šių teisės šakų ribų išnykimą. Todėl šią problemą kai kurie autoriai [25] siūlo spręsti profesionaliems sportininkams ir sporto organizacijoms sudarant dvi atskiras sutartis: darbo ir civilinę, kurios užtikrintų ne tik darbuotojo teises, bet ir numatytų išpareigojimų įvykdymo garantijas.

Taigi, nors Rusijoje sportininko ir sporto klubo sudaromas sutartis reguliuoja Darbo kodeksas, tačiau teisės doktrinoje

nėra bendros nuomonės, ar šie santykiai turėtų būti reguliuojami darbo, ar civilinės teisės normomis.

T. J. Koršunovas teigimu, darbo sutarčių sudarymo su profesionaliais sportininkais praktika Rusijoje ir Ukrainoje rodo, kad darbo teisės normos ne tik netaikomos, bet dažnai yra netgi pažeidžiamos. Tai aiškinama profesionalaus sporto specifika, kuri nenumatyta darbo įstatymuose, kartu neaiškiai reglamentuojama ir kūno kultūrą bei sportą reglamentuojančiuose įstatymuose [17, p. 124].

Kalbant apie Ukrainos Respubliką, teisės mokslininkas A. S. Kolčanovas mano, kad leidimas daugelį sportinės veiklos sutarties nuostatų nustatyti patiems, lemia būtinumą santykius reguliuoti civilinės teisės normomis. Profesionaliaame sporte darbo sutartis per daug lengvatų teikia sportininkui ir visiškai neproporcingai nepapsaugo sporto organizacijos. Tik sudarius civilinę sutartį būtų tinkamai apsaugoti ir sporto organizacijos interesai, nes tokiu atveju sporto organizacija įgyja realias galimybes į profesionalaus sportininko padarytų nuostolių atlyginimą. Šalis už civilinės sutarties nevykdymą ar netinkamą vykdymą privalo kitai šaliai sumokėti jos patirtus nuostolius bei netesybas (baudą, delspinigius ar kompensaciją), jei jos buvo numatytos sutartyje. Taip pat, atsižvelgiant į sutarties rūšį, pažeidimo pobūdį, gali tekti mokėti palūkanas (už piniginės prievolės nevykdymą), įvykdyti prievolę natūra ir pan. Taigi iš esmės atsakomybė yra tik materialinė. Darbo sutarties šalys taip pat gali atsakyti materialiai už savo neteisėtus veiksmus, tačiau ir ta atsakomybė turi tam tikrų ypatumų, pavyzdžiui, darbuotojas atsako tik esant jo kaltei, o civilinėje teisėje galima atsakomybė ir be kaltės. Tačiau es-

minis skirtumas yra tas, kad, be materialinės, yra atsakomybė, tiesiogiai skirta asmeniui, o tai visai nebūdinga civilinėms sutartims, nes tikslas yra ne nubausti asmenį, o atkurti iki pažeidimo buvusių padėtį, ar tiesiog priversti sutarties šalį vykdyti įsipareigojimus [16, p. 53].

Darytina išvada, kad, nors Ukrainos įstatymų leidėjas profesionalaus sportininko ir sporto organizacijos santykius laiko išskirtinai darbo santykiais su visomis iš to išplaukiančiomis socialinėmis garantijomis, tačiau leisdamas dėl didžiosios dalies sąlygų susitarti sutarties šalims, sudarė sąlygas diskusijoms teisės doktrinoje dėl galimybės sportinės veiklos sutartyje taikyti civilinės teisės normas.

Mokslininkas Jordann nurodo, kad Pietų Afrikos Respublikoje sportininko kaip darbuotojo statusas yra fakto klausimas kiekvienu konkrečiu atveju ir profesionalus sportininkas (taip pat ir komandiniame sporte) gali dėl tam tikrų aplinkybių būti laikomas paslaugos teikėju, veikiančiu pagal paslaugų teikimo sutartį. Tokiu atveju šalių santykiai nepatenka į darbo teisės sritį, kuri aiškiai netaikoma paslaugos teikėjams, ir santykiai tokiu atveju būtų beveik išimtinai reglamentuojami šalių sutarties sąlygų [13, p. 83].

Pasak André M. Louw, Pietų Afrikos Respublikos teismų praktikoje darbo sutartis nuo paslaugų teikimo sutarties atskiriama pagal netiesioginės atsakomybės doktriną, kuri netaikoma paslaugų teikimo sutartims, ir kad paslaugų teikėjai negauna socialinio draudimo išmokų (pvz., nedarbo draudimas), kad skirtingi mokesčių režimai taikomi darbuotojams ir asmenims, teikiantiems paslaugas. Be to, profesionalūs sportininkai (pvz., regbio žaidėjai) gali būti daugiau nei vienos organizacijos

darbuotojais ir paslaugų kitoms organizacijoms teikėjais [7, p. 240–242].

Apibendrinant darytina išvada, kad teisės doktrinoje vyrauja trys grupės nuomonių dėl sportinės veiklos sutarties teisinės prigimties. Pirmai grupei priklauso autoriai, kurie teigia, kad profesionalų sportininką ir sporto organizaciją sieja darbo santykiai, kurie įtvirtinami remiantis darbo teisės normomis sudarytoje sportinės veiklos sutartyje, sportininko funkcijos atitinka darbuotojo funkcijas, tik yra tam tikra sporto specifika, todėl turi būti reglamentuojamos darbo teisės normomis, nes tik taip gali būti užtikrinamos sportininko kaip darbuotojo teisės. Antrosios doktrinos šalininkai mano, kad profesionalų sportininką ir sporto organizaciją sieja iš esmės civiliniai santykiai, nes profesionalaus sportininko teisės ir pareigos gerokai skiriasi nuo pareigos atlikti tam tikros specialybės darbą pagal darbo sutartį, o darbo teisės normos neužtikrina sporto organizacijos teisių apsaugos. Trečiajai grupei priklauso mišraus reguliavimo doktrina, pasak kurios atstovų, sportinės veiklos sutartis yra mišrios, nes jose įtvirtintos ir darbo, ir civilinės teisės normos. Todėl, kilus ginčui dėl tam tikrų sutarties sąlygų nesilaikymo, kiekvienu konkrečiu atveju reikėtų žiūrėti, kokiai teisės šakai priklauso tam tikra sutarties sąlyga ir atitinkamai pagal tos teisės šakos normas spręsti ginčą. Nors tokių sutarčių tiesiogiai įstatymai neįtvirtina, tačiau juose nėra ir draudimo, todėl jos yra galimos.

3. Sportinės veiklos sutarčių teisinė prigimtis pagal užsienio valstybių teismų ir ETT praktiką

Anglijoje nėra teisės akto, kuris reglamentuotų profesionalųjį sportą, tačiau jau

1909 m. Anglijos apeliacinis teismas byloje *Walker prieš The Crystal Palace futbolo klubą* sprendė, kad anglų profesionalus futbolininkas yra laikomas darbuotoju. Šioje byloje buvo sprendžiama, ar žaidėjas turi teisę gauti kompensaciją dėl traumos, patirtos per futbolo rungtynes. Šioje byloje teisėjas Farwellas nurodė, kad sportas sportininkui mėgėjui gali būti tik sportas, o asmeniui, kuriam už tai yra mokamas atlygis ir kuris iš to pragyvena, – yra jo darbas. Teismas išaiškino, kad negalima pritarti teiginiui, jog sportas ir darbas yra nesuderinami terminai, ar kad asmuo, kuris yra įdarbintas ir kuriam mokama už veiklą, vadinamą sportu, turėtų nepatekti į darbuotojo apibrėžimą [12, p. 8].

Byloje *Buckley prieš Tutty* Australijos Aukščiausiasis Teismas apibrėžė profesionalių sportininkų statusą komandiniame sporte. Teismas šioje byloje konstatavo, kad „faktas, jog futbolas yra sportinis žaidimas, dar nereiškia, kad asmuo, kuriam mokama, kad jis žaistų futbolą, nėra laikomas darbuotoju“. Cituodamas Anglijos teisėją Farwellą, Australijos Aukščiausiasis Teismas pridūrė, kad „profesionalaus futbolo žaidėjo statusas santykiuose su klubu yra toks pat kaip darbuotojo su darbdaviu“ [12, p. 7].

Australijos teismuose svarbiausias kriterijus sprendžiant, ar profesionalus sportininkas yra darbuotojas, yra darbdavio teisė kontroliuoti atliktą darbą pagal sutartį. Kiti požymiai – atlyginimo būdas, įrangos tiekimas ir priežiūra, pareiga dirbti, darbo valandų ir atostogų nuostatos, atskaitymai ar kiti mokesčiai bei atliekamo darbo apimtis [33].

Tačiau Australijos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje nuolat pabrėžia, kad svarbiausiu kriterijumi reikėtų laikyti teisę kontroliuoti. Kuo yra didesnė teisė kontro-

liuoti darbą, tuo didesnė tikimybė, kad tokie santykiai bus laikomi darbo santykiais. Teisė kontroliuoti darbą yra suformuluota Australijos Aukščiausiojo Teismo sprendime *Zuis prieš Wirth Bros*, kuris buvo susijęs su keliaujančio cirko akrobatais, atliekančiais savo pasirodymus ant trapecijos neapibrėžtą laikotarpį už tam tikrą sumą, mokamą kas savaitę. Teismas sprendė, kad akrobatai turi teisę į darbuotojams priklausančias kompensacijas. Nors cirko atstovai teigė, kad jie nevykdo jokios kontrolės akrobatinio pasirodymo atlikimo metu, tačiau vyriausiasis teisėjas Dixonas ir teisėjai Williamsas, Webbas bei Tayloras priėmė sprendimą, kad akrobatai buvo įdarbinti pagal darbo sutartis, nes buvo aukštesnė valdžia, kuri vadovavo akrobatų pasirodymui [12, p. 9].

Teismas pripažino, kad kai veiklai reikia kvalifikuotos darbo jėgos, darbdaviai retai tiesiogiai vadovauja faktiniams veiklos rezultatams ir darbuotojų įgūdžiams, nes kartais tai gali būti neįmanoma padaryti. Nepaisant to, teisė galiausiai kontroliuoti veiksmus tiesiogiai orientuoja į darbo sutartį, o ne paslaugų teikimo sutartį [12, p. 9].

Kad profesionalūs sportininkai laikytini darbuotojais, o sportinės veiklos sutarties pagrindu susiklosto darbo santykiai, patvirtina ir ETT praktika.

D. Lawrie–Blum [31] byloje ETT, aiškindamas darbuotojo sąvoką, pažymėjo, kad darbuotojų judėjimo laisvė yra vienas iš pagrindinių Bendrijos principų ir ši sąvoka turėtų būti aiškinama ir suprantama plačiai. Šioje byloje ETT nustatė tris kriterijus, kuriuos atitinkantis asmuo turėtų būti laikomas darbuotoju pagal EB teisę:

- asmuo turi atlikti tam tikrą ekonominę veiklą;

- turi būti asmuo (darbo vadovas), prižiūrintis darbuotoją;
- už šią veiklą asmuo turi gauti atlyginimą.

O vadinamojoje *Bosmano* byloje [34] ETT pripažino, kad sportinės veiklos pagrindu susiklostantys santykiai laikytini darbo santykiais ir jie patenka į Bendrijos teisės nuostatų taikymo sritį, susijusią su laisvu darbuotojų judėjimu, nes profesionalus sportininkas atitinka minėtus kriterijus.

Išvados

Pagrindinės straipsnyje suformuluotos išvados yra tokios:

1. Užsienio valstybėse nėra bendro sportinės veiklos sutarčių reglamentavimo modelio. Italijoje, Vokietijoje, Švedijoje, Prancūzijoje, Rusijoje, Ukrainoje, Pietų Afrikos Respublikoje sportinės veiklos sutarties pagrindu sportine veikla besiverčiantis profesionalus sportininkas laikomas darbuotoju, o sportinės veiklos sutartis – darbo sutartimi. Visiškai kitokia praktika yra JAV bei Slovakijoje, kuriose iki šiol nėra priimta teisės aktų, nustatančių profesionalių sportininkų statusą, ir pastarųjų santykiai su sporto klubais laikomi išskirtinai civiliniais.
2. Valstybėse, kuriose pagal sportinės veiklos sutartį dirbantis sportininkas laikomas darbuotoju, darbo įstatymai šiems santykiams taikomi su išimtimis, atsižvelgiant į profesionalaus sporto specifiką.
3. Užsienio valstybių teisės doktrinoje nėra bendros nuomonės dėl sportinės veiklos sutarties prigimties, nes teisės mokslininkus pagal jų poziciją galima susikirstyti į tris grupes,

t. y. teigiančius, kad profesionalaus sportininko ir sporto klubo santykiai yra *išskirtinai darbo, išskirtinai civiliniai ir mišrūs, reguliuojami abiejų teisės šakų normomis*. Be to, visi autoriai sutinka, kad sporto santykiai yra specifiniai, ir net juos prilyginus darbo santykiams darbo

įstatymų nuostatas reikia taikyti su tam tikromis išimtimis.

4. Anglijos, Australijos teismų ir ETT praktikoje sportinės veiklos pagrindu susiklostantys santykiai laikomi darbo santykiais, nes jiems būdingas pavaldumas, atlygintinumas ir veiklos ekonominis pobūdis.

LITERATŪRA

Norminė medžiaga

1. Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 47-1752.
2. Трудовой Кодекс Российской Федерации [interaktyvus. Žiūrėta 2011-08-06]. Prieiga per internetą: <<http://base.garant.ru/12125268/55/#10541>>.
3. Закон Украины от 24 декабря 1993 г. «О физической культуре и спорте» (В редакции Законов 19.04.2011 г. № 3236-VI).
4. Norme in materia di rapporti tra società e sportivi professionisti. Legge 23 marzo 1981, n. 91. (G.U. 27 marzo 1981, n. 86).

Specialioji literatūra

5. АКОПОВ, Д. Р. Правовое регулирование труда руководителей – участников хозяйственных обществ. *Правоведение*, 1999, № 2.
6. АЛТУХОВ, С. Д. Что мы называем профессиональным спортом? *Спорт и бизнес: теория, практика, решения*, № 02(37)/2009.
7. ANDRÉ, M. Louw. *Sports Law in South Africa*. Kuwer Law International BV. The Netherlands, 2010.
8. CANTAMESSA, L. *Tl contratto di lavoro sportivo professionistico*, in *Lineamenti di diritto sportivo*, eds L. Cantamessa, G. M. Riccio & G. Sciancalepore. Milano: Giuffrè, 2008.
9. CIANNELLA, P. *La tutela della salute nell'attività sportiva: aspetti prevenzionali e previdenziali*, Riv. din sport, 1985.
10. COLLUCI, M. *Italy in International Encyclopedia of Sports Law*. Kluwer Law International, Supplement I, August 2004, 61 et seq.

11. F. D'HARMANT, Francois. *Lavoro sportivo. Diritto del lavoro*, Enc. giur., XVIII, Roma, 1996.
12. HAYDEN, Opie; GRAHAM, F. Smith. *Professional Team Sports and Employment Law in Australia: From Individualism to Collective Labor Relations?* [interaktyvus. Žiūrėta 2011-10-06]. 2 Marq. Sports. L. Rev. 211 (1992). Prieiga per internetą: <<http://scholarship.law.marquette.edu/sportslaw/vol2/iss2/6>>.
13. JORDAAN. 'Sport and the Law of Employment', in BASSON & LOUHSER, *Sport and the Law in South Africa*. Butterworths, Looseleaf, 2000, at Ch. 8–1.
14. G. DE SILVESTRI, 'Illecito penale e illecito sportivo', Riv. dir. sport. (1981): 431; P. Dini, *diritto sportivo nei codice penale e nei codice civile* (1985).
15. КАНУННИКОВ, А. Б.; КАНУННИКОВ, С. А. Гражданско-правовые условия в трудовом договоре с профессиональными спортсменами [interaktyvus. Žiūrėta 2011-07-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.hr100.ru/content/img/file/2006/12/img/088.doc>>.
16. КОЛЧАНОВ, А. С. Развитие спортивного права Украины. Четвертая международная научно-практическая конференция «Спортивное право: перспективы развития» материалы конференции. Москва, 2010.
17. КОРШУНОВА, Т. Ю. Развитие законодательства о труде профессиональных спортсменов. *Трудовое право*, 2006, № 5.
18. KRALIK, M. *Pravo ve sportu*. Praha: C. H. Beck, 2001.
19. МАРТИРОСЯН, Э. Р. *Правовая природа отношений между руководителем организации*

- и собственником ее имущества. *Государство и право*, 1996, № 10.
20. МЯКОНЬКОВ, В. Б.; МИНАЕВА, И. Ю.; ТАРАКАНОВ, А. В. Предпринимательство и спорт: особенности правового регулирования на современном этапе. Третья международная научно-практическая конференция «Спортивное право: перспективы развития»: материалы конференции. Москва, 2010.
 21. НУРТДИНОВА, А. Ф.; ЧИКАНОВА, Л. А. Соотношение трудового и гражданского законодательства. *Право и экономика*, 1995, № 7.
 22. ROTONDI, F. 'La legge 23 marzo 1981, No. 91 ed ii professionismo sportivo: genèsi, effettivita e prospettive future', *Riv. din sport*, 1991.
 23. RIESS, S. *The American sporting experience: a historical anthology of sport in America*. N.Y.: Liesure Press, 1994.
 24. САННИКОВА, Л. В. *Договор найма труда*. Москва, 1999.
 25. ШЕВЧЕНКО, О. А. О гражданско-правовых отношениях между спортсменом и физкультурно-спортивной организацией / In *Конференция по теме: «О гражданско-правовых отношениях между спортсменом и физкультурно-спортивной организацией. Пути развития» и «круглый стол» по теме: «Обсуждение проекта Федерального закона «О спортивной подготовке»*, Москва, 2009: Материалы конференции / Сост. В. В. Сараев, А. В. Шаповалов. Москва: Человек, 2010.
 26. The Slovak act on the organization and support of sport; a missed opportunity? [interaktyvus. Žiūrėta 2011-12-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.thefreelibrary.com/The+Slovak+act+on+the+organization+and+support+of+sport+%3B+a+missed...-a0249138218>>.
 27. ТУКМАНОВ, С. А. *Трудовая функция профессионального футболиста*. Пятая международная научно-практическая конференция «Спортивное право: перспективы развития», материалы конференции. Москва 2011.
 28. United towards a common goal: A European sport. French National Olympic Committee (CNOSF) to Professional Sport [interaktyvus. Žiūrėta 2011-12-28]. Prieiga per internetą: <http://www.cebre.cz/dokums_raw/cnosf_study_contracts_professional_sport.pdf>.
 29. ЖЕЛТОВ, О. Б. Развитие законодательства о трудовых договорах (контрактах). *Право*, 1995, № 3.
 30. ХОХЛОВ, Е. Б. Об основаниях трудовых правоотношений. *Правоведение*, 1994, № 4.

Teismų praktika

31. 1986 m. liepos 3 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Lawrie-Blum v. Land Baden-Württemberg*, (Case 66/85), [1986] ECR 2121.
32. *Case Walker v. The Crystal Palace Football Club Ltd.*, [1910] 1 K.B. 87. [interaktyvus. Žiūrėta 2011-12-29]. Prieiga per internetą: <http://www.cebre.cz/dokums_raw/cnosf_study_contracts_professional_sport.pdf>.
33. *Case Stevens v. Brodribb Sawmilling Co. Pty. Ltd.*, 160 C.L.R. 16, (1986) [interaktyvus. Žiūrėta 2011-12-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.nt.gov.au/justice/ntmc/judgements/documents/2005NTMC081.pdf>>.
34. Court of Justice, judgment of 15 Dec. 1995, *Union royale belge des sociétés de football association ASBL v. Jean-Marc Bosman, Royal club liégeois SA v. Jean-Marc Bosman and others and Union des associations européennes de football (UEFA) v. Jean-Marc Bosman*, Case C-415/93, *European Court Reports* 1995.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-602/2000.
36. Lietuvos apeliacinio teismo 2004 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2–579/2004.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-65/2011.

SPORT ACTIVITY CONTRACT REGULATION

Arnas Paliukėnas

S u m m a r y

Sport – is one of the most important spheres of social life. While developing sport relationships became more complex, accordingly their legal regulation became more difficult. Complexity of

the legal regulation and the increasing development of relations in the field of sport led to a completely new isolated group of public relations. In practice, is widely discussed question of what law branches:

labour or civil law norms must be applied in the regulation of legal relations prevailing between professional athletes and sport organizations?

Athlete's and sport organization's between relations arise from the result of sport activity contract. The conception of sport activity contract and main conditions in Lithuania are laid down in the Law of Physical Education and Sports of the Republic of Lithuania. In labour and civil codes, sport activity contract, it's features and conditions are not consolidated, so the question – what law norms regulates the relations arising from sport activity contract and to which contract – labour

or civil – it must be assigned, arise? A clear, unified position on the sport activity contract is not found in the Lithuanian legal doctrine, because in it professional sports issues practically are not discussed. Therefore, this article analyzes legal acts norms of Italy, Germany, Sweden, France, Slovakia, Spain, Russia, South Africa, U.S.A and Ukraine regulating the relations arising under sport activity contract basis and is given a comparison other countries legal regulation. This article also reveals of some foreign countries doctrine on this issue and practice of Australian, English courts and European Court of Justice.

Įteikta 2012 m. sausio 9 d.

Priimta publikuoti 2012 m. sausio 12 d.